

KENTLERDE SOSYAL ADALET VE KENTSEL TARIM İLİŞKİSİ

The Relationship Between Social Justice and Urban Agriculture in Cities

Esin YALÇINTAŞ¹

Özet

Kentlerin, farklı kültürleri sınırlarında barındırması ve sunduğu imkanlar, hizmetler ve fırsatlar sayesinde, her geçen yıl dünya nüfusu için cazibe merkezi olma özelliği artmaktadır. Küresel ölçekte devam eden kentleşme eğilimi, Türkiye'de de benzer şekilde etkisini göstermektedir. Dünya Bankası verilerine göre, dünya nüfusunun yaklaşık %50'si kentlerde yaşamaktadır ve bu oranın 2050 yılı itibarıyla %75'e ulaşması öngörülmektedir. Türkiye'de ise 2022 yılı itibarıyla nüfusun %77'si kentlerde ikamet etmektedir. Bu demografik dönüşüm, farklılıkların yönetimi, sosyal entegrasyon ve çok kültürlülük gibi kavramların giderek daha sık tartışılmasına zemin hazırlamaktadır. Bununla birlikte, kentlere yönelen göç dalgaları sonucunda ortaya çıkan istihdam, eğitim ve barınma gibi temel ihtiyaçların karşılanması, kentlerin karşı karşıya kaldığı başlıca sorunlar arasında yer almaktadır. Söz konusu sorunların toplumsal düzlemdeki yansımaları, dışlanma ve sosyal eşitsizlik biçiminde kendini göstermektedir. Kırsal bölgelerden kentlere göç eden bireylerin değişen ihtiyaçları ve bu ihtiyaçları karşılama mekanizmalarına adaptasyon eksiklikleri, sosyal adaletin zedelenmesine ve eşitsizliklerin derinleşmesine zemin hazırlamaktadır. Özellikle kentlerde, kamusal alanlarda farklı yaşam tarzlarına, geleneklere, sosyal statülere ve inanç sistemlerine sahip bireylerin bir araya gelmesi ve etkileşimde bulunması, kent yaşamının doğal ve kaçınılmaz bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Kentleşme hızının yüksek olduğu yerleşim alanlarında, ülke veya şehir fark etmeksizin, benzer sosyal ve ekonomik sorunların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu süreç, göçle gelen nüfusun ihtiyaçlarının karşılanmasında yetersizlikler, sosyal eşitsizlikler ve toplumsal uyum sorunları gibi meseleleri beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda, kentsel politika yapıcıların geliştirdiği çözüm önerileri, bireylerin kendilerini ifade edebileceği, toplumsal katılımın desteklediği ve bu süreçte kimliksizleşme riskinin önüne geçilmesini hedefleyen yaklaşımlar içermelidir. Katılım süreçleri yalnızca bireysel ifade özgürlüğü değil, aynı zamanda kent halkının dayanışma ve sosyal bütünleşme süreçlerine aktif olarak dahil olmasını sağlamalıdır. Bu çalışmada, kentsel adaletin sağlanmasında kentsel tarım uygulamalarının etkisi üzerinde durulacaktır. Kentsel tarım, kent halkının bir arada yaşamasını destekleyen, eşitlik ve sosyal adalet kavramlarının gelişimine katkıda bulunan bir araç olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, kentsel adaletin gerçekleşmesine yönelik pratik bir çözüm aracı olarak kentsel tarımın sunduğu potansiyel değerlendirilecektir.

Türkçe Araştırma Makalesi

Olay Geçmişi

Teslim: 26.11.2024

Kabul: 03.01.2025

Anahtar Kelimeler

Kentsel tarım, sosyal
adalet, toplumsal
eşitlik.

¹ Serbest Araştırmacı, Sürdürülebilir Eşitlik ve Sosyal Araştırmalar Derneği, İstanbul – Türkiye, esinyalcintas@hotmail.com

Abstract

Cities are becoming centers of attraction for the world's population every year, thanks to the fact that they host different cultures within their borders and the facilities, services and opportunities they offer. The urbanization trend, which continues on a global scale, has a similar effect in Turkey. According to World Bank data, approximately 50% of the world's population lives in cities and this rate is expected to reach 75% by 2050. In Turkey, 77% of the population resides in cities as of 2022. This demographic transformation paves the way for concepts such as management of differences, social integration and multiculturalism to be discussed more and more frequently. However, meeting basic needs such as employment, education and housing that arise as a result of waves of migration to cities is among the main problems faced by cities. The reflections of these problems on the social level manifest themselves in the form of exclusion and social inequality. The changing needs of individuals migrating from rural areas to cities and their lack of adaptation to the mechanisms to meet these needs pave the way for the damage to social justice and the deepening of inequalities. Particularly in cities and public spaces, the coming together and interaction of individuals with different lifestyles, traditions, social statuses and belief systems is considered a natural and inevitable result of urban life. It is seen that similar social and economic problems arise in residential areas where the rate of urbanization is high, regardless of country or city. This process brings with it issues such as inadequacies in meeting the needs of the migrating population, social inequalities and social harmony problems. In this context, the solution proposals developed by urban policy makers should include approaches that allow individuals to express themselves, support social participation, and prevent the risk of loss of identity in this process. Participation processes should ensure not only individual freedom of expression, but also the active involvement of the citizens of the city in processes of solidarity and social integration. This study will focus on the impact of urban agriculture practices in ensuring urban justice. Urban agriculture is considered as a tool that supports the coexistence of urban people and contributes to the development of the concepts of equality and social justice. In this context, the potential offered by urban agriculture as a practical solution for the realization of urban justice will be evaluated.

Keywords

Urban agriculture, social justice, social equality.

1. GİRİŞ

Sanayi Devrimi sonrasında hız kazanan kentsel büyüme, yapay ve karmaşık yapılarıyla metropoliten kentlerin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Bu kentler, insanlık tarihindeki gelişim sürecinin somut bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. İnsan eliyle inşa edilen görkemli kentler uygarlığın merkezleri ve modern insanın yaşam pratiğini şekillendiren atölyeler olarak görülmektedir. Kavramsal düzeyde kentleşme olgusu ve bu olgunun fiziksel bir tezahürü olan kentler, farklı kültürlerin ve bu kültürlerin tarihsel gelişim süreçlerinin etkisiyle şekillenmiş; dolayısıyla, kentlere yönelik bakış açılarının da çeşitlilik göstermesi kaçınılmaz olmuştur. Bu bağlamda, kentlerin çok katmanlı yapılarının ve tarihsel süreçte farklı kültürel dinamiklerle etkileşimlerinin, disiplinler arası bir perspektifle ele alınması büyük önem taşımaktadır.

Kentleşme, toplumsal gelişim sürecinin önemli bir kırılma noktasını oluşturmakta olup, bu süreç insan eliyle yapılandırılmış fiziksel ve sosyal çevrelerde gerçekleşmektedir. Toplum ise, insan ömrüyle sınırlı olmayan, kendi kendine yetebilen bir faaliyet sistemi çerçevesinde örgütlenen ve cinsel üreme yoluyla kuşaklar arası aktarımı sağlayan insan toplulukları olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda, kentleşme olgusu, toplumsal dinamiklerin şekillenmesinde ve bireyler arası etkileşimlerin yeniden yapılandırılmasında belirleyici bir rol oynamaktadır (Harvey, 2003: 38).

Kentlerin kendi kendine yeterliliği ve sürdürülebilirlik koşullarını yerine getirebilmesi, üretim ve dağıtım süreçlerinin kentlilerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yapılandırılmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda, etkin bir üretim ve dağıtım sistemi, bireysel faaliyetlerle uyumlu ve aynı zamanda karmaşık bir şekilde entegre olmuş bir yapıyı zorunlu kılar. Kentlerin sürdürülebilirliği yalnızca ekonomik bir hedef değil, aynı zamanda sosyal ve çevresel bir zorunluluktur. Toplumsal sürdürülebilirliğin sağlanması için gösterilen çabalar, farklı kentlerin mekânsal, kültürel ve ekonomik yapıları doğrultusunda çeşitlilik

gösterebilir. Ancak, her durumda üretim biçimleri ile kentsel yaşam kültürünün uyumlu bir bütünlük içinde olması, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılabilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Üretim süreçlerinin kent kültürüyle entegre olması, toplumsal dayanışmayı artırmanın yanı sıra kaynakların verimli kullanımını da destekler. Bu doğrultuda, kent içi üretim ve dağıtım sistemlerinin, bireylerin ihtiyaçlarını karşılamakla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda sosyal adaleti ve toplumsal eşitliği gözetmesi gerekmektedir. Uyumlu bir kentsel kültür ve sürdürülebilir üretim biçimleri, hem bugünkü kent yaşamının kalitesini artıracak hem de gelecek kuşaklar için yaşanabilir kentler yaratacaktır.

Kentsellik ve kent olgusu, genel olarak egemen üretim tarzıyla ilişkileri bağlamında ele alınmaktadır. Kentsellik, yalnızca bir toplumsal biçim olmakla kalmaz; aynı zamanda belirli bir iş bölümüne ve egemen üretim tarzına genelde uyumlu bir hiyerarşik faaliyet düzenine dayalı bir yaşam tarzını ifade eder (Marks, 2018: 26). Bu bağlamda kent, mevcut üretim tarzını sürdürme işlevi görür ve onun kendini idame ettirme koşullarını oluşturur. Bununla birlikte, kentler yalnızca mevcut düzeni koruyan yapılar değil, aynı zamanda biriken çelişkilerin merkezinde yer alan mekânlardır. Bu çelişkiler, yeni üretim tarzlarının doğuşuna zemin hazırlamaktadır. Tarihsel süreçte kent, bir üretim tarzının örgütlenme eksenini, kurulu düzene karşı devrimlerin odak noktası ve aynı zamanda güç ile ayrıcalıkların merkezi olarak şekillenmiştir (Lukacs, 1971: 76). Bu bağlamda kent ve kırsal alan arasındaki karşıtlık, toplumun ekonomik tarihindeki hareketlerin ve çatışmaların belirleyici eksenini oluşturmuş; bu dinamik, üretim tarzlarının dönüşümü açısından kritik bir rol oynamıştır.

Kent ve kırsal alan arasındaki karşıtlık, uygarlık tarihinin en temel dinamiklerinden biri olarak, barbarlıktan uygarlığa, aşiretten devlete, yereliktan ulus-devlete dönüşüm süreçleriyle şekillenmiş ve günümüze kadar devam etmiştir. Kentin varlığı, yalnızca mekânsal bir olgu değil, aynı zamanda

idare, güvenlik, vergi sistemleri gibi kurumsal yapıların ve genel anlamda siyasetin gerekliliğini de ortaya koymaktadır. Kentlerde, ilk kez nüfusun iş bölümü ve üretim araçlarına erişim temelinde iki büyük sınıfa ayrıldığı bir toplumsal yapının izleri görülmektedir (Engels, 2013: 120). Bu durum, kentsel yaşamın yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyal ve politik boyutlarının da şekillenmesinde kritik bir rol oynamıştır. Kentler, tarihsel olarak sadece idari ve ekonomik merkezler değil, aynı zamanda toplumsal sınıflar arasındaki ilişkilerin ve çatışmaların belirginleştiği mekânlar olarak da değerlendirilebilir.

Pek çok araştırmacı, eşitlikçi toplum yapısının kentleşmeyi desteklemeyeceğini ileri sürmektedir. Zira simetrik toplum yapısı kentleşme için gerekli sermaye yoğunluğuna izin vermemektedir. Kentler, toplumsal üretim artışının yoğunlaştığı mekanlardır. Bu bağlamda, bir iktisadi gelişmenin de benzer şekilde artık üretme ve yoğunlaştırma kapasitesine sahip olması gereklidir. Kentleşme ile iktisadi gelişmenin tarzı arasındaki kritik bağ tam da bu noktada şekillenmektedir (Harvey, 2003: 57). Ancak, toplumsal artık üretme kavramı, doğası gereği esnek ve çeşitli yorumları mümkün kılan özelliğe sahiptir. Bu kavramın, kentleşme ve iktisadi gelişme biçimlerini ilişkilendirme kullanılabilirliği için, anlamının titizlikle tanımlanması ve açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Bu çerçevede, toplumsal artık üretiminin sadece niceliksel değil, aynı zamanda niteliksel boyutlarının da göz önünde bulundurulması, kentsel ve iktisadi analizler açısından hayati bir öneme sahiptir. İşte bu noktada dünyada kentleşmenin geldiği noktada tarımın kentlere yeniden entegrasyonunun nicel olmasa da nitel olarak artık yaratma potansiyelinden söz edebiliriz.

Kent, geleneksel olarak tarım dışı faaliyetlerin yoğunlaştığı, sınırları ve mekânsal formu belirgin bir yerleşim alanı olarak tanımlanmaktadır. Buna karşılık, kent dışındaki alanlar ise kırsal bölgeler olarak kavramsallaştırılmaktadır. Kent ve kırsal arasındaki bu tanımlama biçimi, yalnızca bir

karşıtlık ilişkisini değil, aynı zamanda bu karşıtlığa dayalı bir bütünlük olgusunu da ortaya koymaktadır (Keyder ve Yenal, 2013: 69). Kent ve kır arasındaki üretim alanlarının farklılaşması, karar alma davranış kalıplarındaki belirgin karşıtlıklar ve iktidarla ilişkilerin büyük ölçüde kentler üzerinden şekillenmesi, bu iki alanın birbirini tamamlayan bir bütünün parçaları olduğunu ortaya koymaktadır. Kentsel ve kırsal alanlar, birbirlerinden bağımsız olarak var olamayacak şekilde karşılıklı bir bağımlılık ilişkisindedir. Kent, kırsal alanların sağladığı üretim girdilerine ihtiyaç duyarken, kırsal alanlar da kentsel yapılar aracılığıyla ekonomik ve sosyal etkileşimlere erişim sağlamaktadır. Bu karşılıklı bağımlılık, kentsel ve kırsal alanların, toplumsal ve ekonomik sistemin sürdürülebilirliği için ayrılmaz bir bütün oluşturduğunu göstermektedir (Tekeli, 2016: 44).

Yukarıda da bahsedildiği gibi 2022 yılı itibarıyla dünya nüfusunun %50'si, Türkiye nüfusunun ise %77'si kentlerde yaşamaktadır (TÜİK, 2022). Bu durum, kent ve kır arasında karşıtlık temelinde oluşan bütünlüğün ciddi şekilde bozulmasına yol açmıştır. Kırsal nüfusun önemli bir kısmı, artık kentlerin çeperlerinde yaşamını sürdürmekte, bu da kentsel alanlarda yeni sosyo-ekonomik dinamiklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, kentsel üretime katılım, gıda güvenliği ve sosyal adalet gibi meseleler, küresel ölçekte çözüm bekleyen temel sorunlar arasında yer almaktadır. Bu çalışmada, tarımın kentsel üretim sistemine entegrasyonu ele alınarak sosyal adalet kavramı; üretim süreçleri, dağıtım mekanizmaları, artı değer yaratımı ve çevresel sürdürülebilirlik perspektiflerinden değerlendirilecektir. Kentsel tarımın bu süreçlere olan katkısı, sosyal adaletin sağlanmasında potansiyel bir araç olarak incelenecektir.

2. SOSYAL ADALET VE KENTSEL TARIM İLİŞKİSİ

Kentsel tarımın, eşitlikçi bir toplumsal yapıyı ve sosyal adaleti destekleyen bir faaliyet olduğu hem kamu kurumları hem de sivil toplum kuruluşları

tarafından genel kabul görmektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın temel bileşenleri olan ekoloji, ekonomi ve sosyal adalet, kentsel tarımın kent yaşamına sağladığı olumlu katkılarla uyum içindedir. Çevresel, ekonomik ve toplumsal faydaları bir arada barındıran kentsel tarım, gelir dağılımının iyileştirilmesinden çevre hakkının korunmasına ve doğal kaynakların gelecek nesillere aktarılmasına kadar birçok sosyal eşitsizliğe çözüm üreten bir yaklaşım içermektedir.

2.1. SOSYAL ADALET VE KENT

Adalet ve sosyal adalet kavramlarının kökenlerini Antik Yunan dönemine kadar takip etmek mümkündür. Özellikle Platon'un Devlet adlı eserinde, Sokrates ve diğer katılımcılar arasında adalet üzerine yoğun tartışmaların yer aldığı görülmektedir. Sokrates, adaleti mutlu bir yaşam sürmek isteyen bireyin yalnızca doğrudan bir erdem olarak değil, aynı zamanda sonuçlarının getireceği faydalar nedeniyle de benimsemesi gereken bir "iyi" olarak tanımlar (Platon, 2008: 77). Bu durumda "iyi" olma halinin topluma yayılmasını da sosyal adalet olarak tanımlamak mümkün olacaktır.

Kentlerin gelişmişliği, mekânın fiziki yeterliliğinin ötesinde bir anlam ifade etmeye başlamıştır. Bugün insanlar, fiziki özellikleri yanında sosyal, kültürel, moral, ticari donatılarıyla da kendi yaşanabilirliklerini temin eden bir kent talep etmektedir. İnsan haklarının dördüncü kuşağı olarak kentli hakları ortaya çıkmıştır. Üstelik son 30 yılda dünya nüfusunun üçte ikisi kırsal alanlardaki yaşamalarını terk ederek kentlere göç etmiştir (Dalaman ve Lehimler, 2021: 161). Sosyal adalet ve yoksulluk, birbiriyle derin bağlarla sahip, karşılıklı etkileşim içinde olan iki önemli toplumsal olgudur. Yirminci yüzyılın başlarında, yoksulluk ağırlıklı olarak kırsal alanlarla ilişkilendirilmişken, yirmi birinci yüzyılda yoksulluğun coğrafi merkezi kentlere kaymıştır. Bu değişim, kırsaldan kente göç eden nüfusun kentlerin çeperlerinde yerleşmesiyle birlikte kent yoksulluğu olgusunu ortaya çıkarmıştır. Kırsal bölgelerde yaşanan yoksulluk, bu süreçte kentsel yoksulluğa dönüşmekte, aynı

zamanda sosyal adaletsizliklerden daha fazla etkilenmektedir. Kırsal yoksulluk ile kentsel yoksulluk arasındaki en temel fark, sosyal adaletin varlığı ve erişim farklılıklarında görülmektedir. Kırsal yoksullar, temel ihtiyaçlara erişim açısından kentsel yoksullara göre daha avantajlı bir konumdadır. Özellikle kırsal alanlarda gıda güvencesinin genel olarak sağlanmış olması, bu bölgelerde yaşayan yoksullar için önemli bir avantajdır. Ayrıca, kırsal toplumlarda yardımlaşma kültürünün güçlü olması, yoksulluğun daha eşit koşullarda deneyimlenmesine olanak tanımaktadır. Buna karşın, kentlerdeki yoksullar sosyal destek mekanizmalarına erişimde ciddi adaletsizliklerle karşı karşıya kalmakta, bu da yoksulluk deneyimini daha kırılğan hale getirmektedir.

Maslow'un ihtiyaçlar teorisi, bireylerin ihtiyaçlarının belirli bir "göreceli üstünlük hiyerarşisi" çerçevesinde düzenlendiğini ileri sürmektedir. Bu kurama göre, daha yüksek seviyedeki bir ihtiyaca yönelmeden önce, genellikle daha alt seviyedeki bir ihtiyacın karşılanması gerekmektedir (Şenöz, 2022: 165).

Eklere yer alan Şekil 1'de görülen piramide göre insan ihtiyaçlarının temelini oluşturan fiziksel ihtiyaçlar ve güvenlik ihtiyacı sosyal adalet kavramının da çıkış noktası diyebiliriz. Çatışmaların merkezi olan kent ise sosyal adaletin mekânsal boyunu oluşturmaktadır. Toplumdaki eşitsizliklerin en belirgin ve yoğun şekilde gözlemlendiği kent yaşamı, yalnızca kent sakinlerinin coğrafi dağılımından ibaret olmayıp, aynı zamanda derin ideolojik ve siyasi dinamiklerle şekillenen bir süreçtir. (Koçancı ve Beşirli, 2016: 437). Sosyal politikaların büyük bir kısmı, bir toplumsal sistemde mevcut gelir dağılımını sürdürmeyi ya da toplumu oluşturan gruplar arasında gelirin yeniden dağıtılmasını sağlamayı amaçlayan girişimler olarak tasarlanmaktadır. Toplumun belirli kesimlerinin şanssızlık, hatalı kararlar, yaşlılık veya hastalık gibi sebeplerle normal yollarla yeterli bir yaşam standardına ulaşamaması, gelirin yeniden dağılımını zorunlu

kılan bir durum olarak genel kabul görmektedir (Harvey, 2003: 75).

Kullanılabilir gelirin toplumun farklı kesimleri arasında dağılımındaki değişimler, günümüz kentleşme yapısının görünümünde belirgin bir şekilde izlenebilmektedir. Bu etki, refah devleti politikalarını daha kararlı bir şekilde uygulayan Britanya ve İskandinav ülkelerinde açıkça gözlemlenmektedir. Söz konusu ülkelerde toplum, kamu sektörü ile özel sektör arasında net bir ayırımın olduğu ikili bir yapıya evrilmiş ve bu ayırım, fiziksel kent tasarımına da yansımıştır. Ancak, refah politikalarının aşırıya kaçması durumunda, kapitalist piyasa mekanizmalarının işleyişi için bir tehdit oluşturacaktır. Kapitalist sistemin devamlılığı açısından, bir yedek iş gücü ordusunun varlığına ve bir tür ilkel birikime ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda, sıkça refah devleti örneği olarak gösterilen İsveç'in durumu öğretici niteliktedir. İsveç, maddi yoksunluğun en ağır etkilerini ortadan kaldırmayı başarmış, ancak kapitalist ekonomik yapısını da koruyabilmiştir. Bu başarı, güney Avrupa'dan sağlanan yedek iş gücüne olan erişimi ve ABD ile Britanya gibi küresel kapitalist ekonomilerle sürdürdüğü ticari ilişkiler aracılığıyla dolaylı yoldan elde ettiği ilkel birikime mümkün olmuştur (Harvey, 2003: 78).

Sosyal adalet ve kent ilişkisi, kentlerin karşılaştığı temel meselelerden biri olarak, eşitsizliklerin kaynağına dair önemli bir gösterge oluşturmaktadır. Sürdürülebilir kentsel gelişimin sağlanabilmesi, doğrudan sosyal adalet ilkesiyle bağlantılıdır. Sosyal eşitsizliklerin ortadan kaldırılması, yalnızca daha adil bir gelir dağılımı sağlanarak değil, aynı zamanda dezavantajlı grupların özel ihtiyaçlarının dikkate alınarak mümkündür. Bu bağlamda, kentsel politika ve planlama süreçlerinin, toplumsal adaleti gözeten, kapsayıcı ve eşitlikçi yaklaşımlar temelinde şekillendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

2.2. KENT VE TARIM

İnsanlık tarihinde insan yerleşimlerinde köklü değişimlere yol açan iki önemli devrimden söz etmek mümkündür. Bunlar tarım devrimi ve sanayi

devrimidir. Tarım devrimi, avcı-toplayıcı yaşam tarzından yerleşik düzene geçişi simgelemektedir. Tarımın gelişmesi, toplumsal yapıları şekillendiren önemli bir dönüm noktası olmuş ve bu süreç, nihayetinde kentleşmenin temellerini atmıştır. Sanayi devrimi ise kentlerin evriminde belirleyici bir rol oynamış, modern kentlerin bugünkü biçimlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu tarihsel gelişmeler, yerleşim kavramını da dönüştürerek geleneksel kırsal yapılar yerine, modern kentsel formların şekillendiği bir süreci başlatmıştır (Yenigün, 2016: 292).

20. yüzyılın başlarından itibaren kentler, tarımsal üretimden bağımsız, tarım dışı faaliyetlerin yoğunlaştığı alanlar olarak görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde, kentsel alanlar yalnızca üretim süreçlerinin değil, aynı zamanda bu süreçlerin denetim ve organizasyon mekanizmalarının da merkezleri haline gelmiştir. Kentler, artan nüfusları ve kaynak ihtiyaçları nedeniyle, çevresindeki kırsal yerleşimlerle sürekli bir etkileşim içinde olmuş, bu etkileşim, yerel ekonomi ve toplumsal yapılar arasında karşılıklı bağımlılığı pekiştirmiştir. Bu bağlamda, kentler, yalnızca kendi içsel ihtiyaçlarını karşılamakla kalmamış, çevreleriyle olan ilişkiler aracılığıyla, daha geniş bir ekonomik ve toplumsal ağına parçası olmuştur (Işıklar & Yalçıntaş, 2024: 28). Bir yerleşim yerinin kent olarak kabul edilebilmesi için belediye teşkilatına sahip olması gerekmektedir. Bu doğrultuda, dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'de de belediye sınırları içindeki yerleşim alanları kent olarak tanımlanırken, dışındaki alanlar kırsal olarak adlandırılmaktadır. Ancak, sosyo-ekonomik ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle hem kentsel hem de kırsal alanların içerikleri zamanla değişim göstermiştir. Kent ve kırsal arasındaki farklılıkları temel alarak yapılan yerleşim yeri tanımlamalarının, dünyada ve Türkiye'de beklenen sonucu veremediği gözlemlenmektedir. Bu noktada, kır ve kent arasındaki ilişkiyi birbirine zıt kavramlar olarak görmek yerine, karşılıklı etkileşim içinde olan ve birbirini tamamlayan iki dinamik olarak ele almak,

bu anlayışa dayalı politikaların geliştirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Kırsal bölgeler, sanayi devriminden önce ekolojik açıdan bakıldığında bozulmamış alanlar olarak tanımlanırken, sanayi devrimi ve teknolojik ilerlemelerle birlikte kente göç olgusu hızlanmış ve kırsal alandaki nüfus azalmıştır. Bu süreçte, kırsal alanlar, tarıma dayalı ekonomik faaliyetlerin hâkim olduğu, doğal şartların ve geleneksel yaşam biçimlerinin sosyal yapıyı şekillendirdiği, eğitim seviyesinin düşük ve sağlık ile iletişim olanaklarının sınırlı olduğu bölgeler olarak algılanmıştır. Ancak, 21. yüzyılda kırsal alana dair algılar değişmiş, kırsal bölgeler, kent dinamiklerini de barındıran, güçlü sosyal ilişkilerin yer aldığı karma alanlar olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Önceden sadece tarımsal faaliyetlere dayalı olan kırsal ekonomiler, turizm, el sanatları gibi alternatif ekonomik alanlarla çeşitlenmiş ve kent merkezleriyle daha yoğun bir etkileşim içine girmiştir. Bu dönüşüm, kırsal alanların kentsel dinamiklerle iç içe geçmiş bir yapıya bürünmesini sağlamıştır (Partigöç, 2017: 90).

Önümüzdeki on yıl içinde kırsal alanların yüzde 60'ından fazlasının kentleşeceği ve bu alanlarda 1,4 milyardan fazla ek nüfusun yaşayacağı tahmin edilmektedir. Bu süreç, dünya genelinde önemli değişimlere yol açacak ve kentleşme, sürdürülebilirlik, toplumsal istikrar, gıda güvenliği ve ekonomik fırsatlar gibi bir dizi kritik meseleyi gündeme getirecektir. Kentleşme, hızla büyüyen nüfusun yaşam ihtiyaçlarını karşılamak için kaynakların etkin bir şekilde yönetilmesini zorunlu hale getirecek, bununla birlikte çevresel etkiler ve altyapı talepleri gibi yeni sorunları da beraberinde getirecektir. Bu durum, gıda üretimi ve güvenliği gibi temel alanlarda daha fazla strateji geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Kentleşmenin sadece fiziksel değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik dönüşüm gerektiren bir süreç olduğu gerçeği, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin başarılabilmesi için önemli bir zorluk teşkil etmektedir (Lindner, 2021: 7).

Tarımın kentlerden ve gıda üretiminin kent ekonomilerinden ayrılması, kent tarihindeki nispeten yeni bir olgudur, evrensel bir uygulama değildir ve günümüzde yeniden değerlendirilmektedir. Örneğin, Rus işgalinin ardından Çinli planlamacılar, gıda üretimini şehir planlamasına entegre etmeye başlamışlardır. Hong Kong ve Singapur gibi Asya şehir devletleri ise son derece organize tarımsal üretim sistemleri geliştirmiş ve bu sistemler Asya'daki diğer metropollerde de yaygınlaşmıştır. Bağımsızlığını yeni kazanan Afrika ülkelerinde, hükümetler hem eşitlik hem de ekonomik sürdürülebilirlik temelinde kentsel gıda ile ilgili kendine yeterliliğini desteklemiştir (Mougeot, 2000: 25).

Kuzey Amerika ile Batı ve Doğu Avrupa'daki büyük şehirlerde, II. Dünya Savaşı sırasında uygulanan "zafer bahçeleri" modelinin ardından, 1970'lerin sonlarından itibaren, ekonomik kaygıların ötesine geçen topluluk bahçeciliği yeniden canlanmıştır. Genellikle kırsal alanlarda gerçekleşen bir faaliyet olarak kabul edilse de bazı gelişmekte olan ülkelerin şehirlerinde kentsel tarım gıda güvenliğine katkıda bulunmaktadır (Dalaman, 2024: 145). Ancak kentsel tarımın yaygınlaşmasını engelleyen temel sorun, farkındalık, tanınma, teşvik ve yönetim eksikliğiyle ilgilidir. Bu durum, genellikle klasik mekânsal ve kurumsal ekonomi dinamiklerinden çok, kentsel politikalara yönelik kültürel yaklaşımlarla ilişkilendirilmektedir. Ancak kentsel tarımın işleyişi, kentsel gıda tedarik sistemleri ve geçim kaynaklarına dair daha fazla bilgi edinildikçe, bu bakış açısı değişmektedir. Ayrıca, siyasi ademi merkezîyetçilik sayesinde yerel yönetimlere daha fazla sorumluluk ve araç sağlanması, kentsel tarım destekleme ve yönetme çabalarını güçlendirmiştir (Ellis ve Surnberg, 1998: 217)

Kent ve tarım alanlarının fiziki ayrımı, sürdürülebilirlik olgusunun karşılaştığı sorunların temelinde yatan en kritik faktörlerden biridir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, kentleşme hızının artması, kent yaşamında ekonomik ve demografik değişiklikleri beraberinde getirirken,

bu durum çevresel sorunların yanı sıra güvenli gıdaya erişim gibi ciddi sorunları da gündeme getirmektedir. Sürdürülebilir kentsel gelişme sınırlarını zorladıkça, çevresel bozulmalar ve gıda güvencesizliği gibi olgular daha belirgin hale gelmektedir (Longhurst vd., 2017: 3). Bugün, milyonlarca insan yetersiz beslenme ve açlık tehdidi altında yaşarken, sağlıklı ve güvenli gıdaya erişim, genellikle yalnızca belirli bir sınıf için ayrıcalıklı bir hak olarak görülmektedir. Bu durum, kentsel gelişim ile kırsal alanlar arasındaki denetimsiz ilişkilerin yarattığı derin eşitsizliklerin bir yansımasıdır (Tozar ve Ayaşlıgil, 2008: 19).

Gelişmiş ülkeler, kır-kent arasındaki uçurumun daralmasıyla birlikte, sürdürülebilir kentsel büyüme politikalarına kent yayılmasını kontrol altına alacak ve kentleşme baskısı altındaki tarım alanlarını koruma stratejilerini de dâhil etmeye başlamışlardır. Bu yaklaşımlar sayesinde, kırsal ve kırsallık kavramları yeniden tanımlanmış; kentlerle kırsal alan arasındaki etkileşim artırılarak tarımsal üretim, kent sınırları içine entegre edilmiştir. Bu süreç, "kentsel tarım" kavramının doğmasına zemin hazırlamıştır. Böylece, kırsal alanda gerçekleşen üretim, şehirlerin ihtiyaçlarını karşılamak için bir kaynak olarak değerlendirilmeye başlanmış ve kentlerle kırsal alan arasındaki sınırlar daha esnek ve dinamik bir yapıya kavuşmuştur. Bu model, kentsel gelişimle tarımsal faaliyetlerin birbirini tamamladığı bir yaklaşım olarak, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasına katkı sağlamaktadır.

2.3. SOSYAL ADALET VE KENTSEL TARIM

Kırsal yerleşimlerde yaşam koşullarının bozulması, ekonomik gerilemeyle birlikte zorunlu kentleşmeye neden olmaktadır. Tarımsal geliri yüksek olan kırsal nüfus kent yaşamına uyum sağlayabilirken, düşük gelirli kırsal kesim kentin imkanlarından yararlanamamaktadır (Dalaman ve Lehimler, 2016: 60). Kentlerde sosyal adaleti sağlamanın temel yollarından biri, kent yoksulluğunu azaltmaktır. Yoksulluk, bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gereken temel ihtiyaçlardan yoksun olmaları ya

da bu ihtiyaçları karşılayacak kaynaklara sahip olmamaları durumu olarak tanımlanır ve genellikle mutlak ve göreceli olmak üzere iki şekilde ele alınır. Mutlak yoksulluk, bireylerin yaşamlarını asgari düzeyde sürdürebilmeleri için gerekli geliri elde edememelerini ifade ederken, göreceli yoksulluk, bireyin yaşadığı toplumun refah seviyesinin altında bir gelir düzeyine sahip olma durumudur (Mebratu, 1998: 498). Kent yoksulluğunu incelerken, ihtiyaçların dinamik yapısını ve toplumsal eşitsizliklerin farklı boyutlarını göz ardı eden mutlak yoksulluk yaklaşımı yerine, göreceli yoksulluk kavramına odaklanılması gerekmektedir. Bu yaklaşım, kentlerde yoksulluğun toplumsal ve ekonomik bağlamlarını daha derinlemesine anlamayı mümkün kılacaktır. (Wratten, 1997: 22).

Kent yoksulları, nüfusun giderek büyüyen bir kesimini oluştururken, gıda onlar için temel bir lüks haline gelmektedir. 1990 yılında, gelişmekte olan ülkelerin en büyük metropol bölgelerinde yer alan hanelerin yaklaşık yarısı, ortalama gelirlerinin %50 ila %80'ini gıda harcamalarına ayırıyordu. Bu durum, özellikle Kalküta, Ho Chi Minh Şehri, İstanbul, Kinşasa, Lagos ve Lima gibi şehirlerde daha belirgin bir şekilde hissedilmiştir (Mougeot, 1994: 102). Küresel veriler, bu sorunun yalnızca genel bir çerçevesini ortaya koymaktadır. Düşük gelirli gruplara yönelik özel anketler ise çok daha karanlık bir tablo çizmektedir. Bu durum, gelir düzeyine bağlı olarak gıdaya erişimdeki derin eşitsizlikleri açıkça ortaya koymaktadır.

Kentsel tarım, uzun yıllar bir oksimoron olarak değerlendirilmiştir. Oysa dünya genelinde şehir sakinlerinin gıda üretiminde oynadığı kritik role rağmen, bu uygulama bilim insanları ve tarım planlamacıları tarafından büyük ölçüde göz ardı edilmiştir. Hükümet yetkilileri ve politika yapımcılar, kentsel çiftlikleri yalnızca estetik açıdan hoş olmayan yapılar olarak görmekle kalmayıp, aynı zamanda kirlilik ve hastalık risklerini artırdığı gerekçesiyle eleştirmiş; bu faaliyetleri genellikle marjinal bir uğraş olarak sınırlamış ya da daha kötü bir senaryoda, mahsulleri imha ederek ve çiftçileri

taahhüt ederek tamamen reddetmişlerdir. Bu olumsuz algıya rağmen, son araştırmalar kentsel tarımın ticari değerini ortaya koyarken, özellikle yoksul kent sakinleri ve kadın hane reisleri arasında bir hayatta kalma stratejisi olarak taşıdığı önemi vurgulamaktadır. Kentsel tarım, yalnızca ekonomik katkılar sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda sosyal dayanıklılık ve gıda güvenliği açısından da kritik bir rol oynamaktadır.

Kentsel tarımın belirli kırsal ve kentsel toplulukların refahı üzerindeki rolünü ve etkisini kapsamlı bir şekilde değerlendirmek ve teşvik etmek istiyorsak, kentsel gıda sistemlerinin nasıl çalıştığını daha iyi anlamalıyız. Kentsel tarım, şehirlere kırsal ve yabancı gıda tedarik kaynaklarını tamamlamak için gelişme eğilimindedir. Bunu etkili bir şekilde yapmak için teşvik edilmiştir ve özellikle yoksul kentsel hanelerin gıda güvenliğini güçlendirmek için önemlidir (Mougeot, 2000: 62). Araştırmalar kentsel gıda üretiminin hem gelir kaynağı hem de gıda temini açısından taşıdığı önemi açıkça ortaya koymaktadır. Bu çalışmalar, kentsel çiftçilerin geniş bir sosyoekonomik kesime yayıldığını ve özellikle kadınların yönettiği yoksul haneler için kendi kendine yetiştirilen gıdanın hayati bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca, sebze, kümes hayvanları ve yumurta gibi ürünlerin ticari değerinin giderek arttığına dikkat çekilmektedir (Tinker, 1994: 1).

Kentsel tarım, sosyal adalet perspektifinden değerlendirildiğinde, sürdürülebilir bir gıda üretim modeli oluşturmak için çok yönlü ve alternatif etkinlik alanları sunmaktadır. Bu model, gıda güvenliğini sağlama ve güvenilir gıdaya erişimi artırma hedefleriyle kolaylıkla şekillendirilebilir (Keskin, 2019: 154). Çevresel, toplumsal ve ekonomik faydaları açısından kentsel tarım; kent ekonomisi, arazi kullanımı, ekoloji ve kentsel yönetimle doğrudan bağlantılıdır ve yerelden ulusala, hatta küresel gıda sistemlerine kadar bütüncül bir yaklaşımla ele alınmaktadır (Büyükcivelek, 2013: 42) Yerel gıda arzının artırılması, biyolojik çeşitliliğin korunması, gürültü kirliliğinin azaltılması, sera gazı emisyonlarının

düşürülmesi ve hava kalitesinin iyileştirilmesi gibi ekolojik faydaları olan kentsel tarım, aynı zamanda çevre ve atık yönetimine de önemli katkılar sunmaktadır. Bu yönleriyle kentsel tarım, sadece bir üretim modeli olmanın ötesine geçerek, sosyal eşitlik ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerini destekleyen kapsamlı bir çözüm içermektedir (Işıklar & Yalçıntaş, 2024: 36)

Araştırmalar kentsel tarımın halkın refahı üzerindeki etkileri, kırsal tarımın halkın refahına etkilerinden daha kapsamlı bir şekilde ortaya koymaktadır. Bissau, Brazzaville ve Nairobi gibi şehirlerde, düşük gelirli bölgelerdeki kentsel çiftçiler, toplumsal dayanışma ağlarına ve refah gruplarına önemli katkılarda bulunmaktadır (Mougeot, 1994: 107). Bu çiftçiler, gıda üretimiyle bağlantılı istihdam yaratırken, mevsimlik ya da ek gelir sağlamak, işlenmiş gıda gibi temel ihtiyaçların karşılanmasına destek olmaktadır. Ayrıca, resmi ve gayri resmi gıda tedarik kanallarına katkıda bulunarak, aksi takdirde karşılanamayacak gıda maddelerini üretmekte ve satın alınan gıdaya bağımlılığı azaltmaktadır. Bu faaliyetler, bireylerin ve toplulukların değişim kapasitelerini artırırken, hediyeler ve yemek paylaşımı yoluyla toplumsal bağları güçlendirmektedir (Lourenco-Lindell, 1996: 165)

Doğal kaynakların çeşitliliği ve kullanımı, coğrafyaya ve insan yönetimine bağlı olarak şekillendiğinden, insanların doğadan sağladığı faydalar doğrudan sosyal refahı etkilemektedir. Gelir, eğitim, sağlık ve sosyal sermaye gibi faktörler, gıda sistemi içindeki aktörler için gıda güvencesinin hem sonuçları hem de belirleyicileri arasında yer alır. Bu bağlamda, kentsel tarım uygulamaları, yalnızca gıda üretimi ile ilgili bir mesele değil, aynı zamanda sosyal ve çevresel boyutları etkileyen önemli bir süreçtir. Gıda güvencesi, sosyal eşitsizlikleri azaltma, yerel ekonomileri canlandırma ve çevreyi koruma gibi bir dizi olumlu etkiye sahiptir (Deviren, 2016: 46). Kentlerdeki yoksul kesimlerin gıda güvencesine erişimi, onların sağlık ve eğitim seviyeleri ile doğrudan ilişkilidir. Bu süreç, yerel toplulukların

dayanıklılığını artırırken, çevresel sürdürülebilirliğe de katkıda bulunmaktadır. Kentsel tarım, sosyal refahı artıran ve çevresel sorunlara çözüm üreten entegre bir yaklaşım olarak, toplumsal yapıları güçlendirir ve şehirlerin daha sürdürülebilir hale gelmesini sağlayan bir faaliyettir (Akkaya ve diğerleri, 2024: 102).

Çoğu kentte kentsel tarım yapan bireyler bulunabilir, ancak bu alanda kadınların rolü daha belirgindir. Kentsel çiftçilerin büyük bir kısmı, genellikle kendi tüketimleri için, sahip olmadıkları küçük arazilerde ve sınırlı destekle gıda üreten düşük gelirli kadınlardır. Kadınların kentsel tarımda baskın olma eğilimleri, dünya çapında gözlemlenen ancak tam olarak açıklanamayan bir olgudur. Ancak genel kanı, kentsel tarımın kadınların geleneksel çocuk bakımı ve ev yönetimiyle uyumlu olmasıdır. Kadınlar, tarımsal faaliyetlerle evlerinin yakınında çalışarak gıda tedarikini sağlama imkânı bulmaktadır. Ayrıca, kentsel tarım, kadınların daha fazla kendi ihtiyaçlarını karşılama fırsatı verdiği için, erkeklerden çok kadınların hâkim olduğu bir alandır. Kentli kadın üreticiler, genellikle gıda sağlama ve ailelerine katkıda bulunma konusunda daha fazla sorumluluk taşırken, bu durum hem ekonomik hem de sosyal açıdan kadınların güçlenmesini desteklemektedir. Kentsel tarım, kadınların hem üretici olarak hem de ailelerinde önemli bir ekonomik rol üstlenmelerine olanak tanımaktadır (Hovorka, 1999: 66). Kadınların kentsel tarım faaliyetlerine yatkınlığı, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında ve kadınların ekonomik bağımsızlıklarının güçlendirilmesinde de etkili bir faktördür. Tarım, özellikle gıda temini ile ev ve çocuk bakımının yakından ilişkili olduğu bir alandır. Bu da tarımı geleneksel olarak feminen bir faaliyet olarak ön plana çıkarmaktadır. Kadınlar, kentsel tarım sayesinde ailelerinin gıda güvenliğini sağlarken, aynı zamanda ekonomik bağımsızlıklarını kazanma fırsatı bulmaktadır (Kanbak, 2018). Bu durum, kadınların karar alma süreçlerinde daha eşit bir yer edinmelerine katkı sağlamaktadır. Kentsel tarım, kadınlara hem aile

bütçelerine katkı yapma hem de toplumda daha fazla eşit katılım gösterme imkânı sunmaktadır. Bu süreç, toplumsal cinsiyet eşitliğini ilerletirken, kadınların ekonomik özgürlüğünü pekiştiren bir araç olarak görülmektedir. Kentsel alanlarda kadınların ekonomik güçlenmesi, toplumsal adaletin sağlanması ve daha eşitlikçi bir toplum yapısının inşa edilmesinde kritik bir rol oynamaktadır.

Kentsel tarım, kent ekonomisine sağladığı katkılarla, sosyal sınıflar ve siyaset arasındaki ilişkilerin yeniden şekillenmesine olanak tanır. Bu durum, kültür ekonomisi, sosyal kimlik ve siyasi temsil üzerinde derin etkiler yaratan bir faktördür. Kentsel tarım, yalnızca mal ve hizmet üretiminin ekonomik bir faaliyet olarak görülmesinden öte, bu üretim süreçlerinin toplumsal değerlerini daha açık bir şekilde anlamayı mümkün kılar (Atukunda ve Maxwell, 1998: 269). Üretim ve tüketim döngüsündeki toplulukları, haneleri ve bireyleri destekleyen bu sistem, ekonomik çıktının kapsamını genişleterek, üretimin ahlaki ve kültürel boyutlarını ön plana çıkarır. Ailelerin ve toplulukların üretken birimler olarak moral açıdan desteklenmesi, yalnızca ekonomik verimliliği artırmakla kalmaz, aynı zamanda ekonomik faaliyetlere daha insani bir anlam kazandırır. Kentsel tarım, piyasayı etkileyen geleneksel unsurların (zaman, bilgi, kişilerarası ilişkiler, suçluluk ya da gurur gibi) ötesine geçerek, alışveriş süreçlerini sosyal ve kültürel bir etkinlik olarak yeniden değerlendirir. Bu süreç, yalnızca ürünlerin üreticiden tüketiciye taşınmasından ibaret bir döngü olmaktan çıkar; aynı zamanda üretim ve dağıtım süreçlerinin insani boyutlarını vurgulayan etkiye dönüşür (Drakakis-Smith, 1996: 699). Kentsel tarım, üretim ve tüketim arasındaki ilişkiyi yeniden düzenleyerek, bu süreçte yer alan aktörler arasındaki sosyal bağları güçlendirir. Ürünlerin yalnızca ekonomik değerlerini değil, topluluk içinde yarattıkları sosyal ve kültürel anlamı da ön plana çıkarır. Bu durum, ekonomik faaliyetlerin sosyal sınıflar üzerindeki etkisini dönüştürerek, toplumsal yapıda daha adil ve sürdürülebilir bir

düzenin tesis edilmesine katkıda bulunur. Böylelikle, kentsel tarım yalnızca ekonomik bir araç değil, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı artıran ve sosyal adaleti destekleyen bir mekanizma haline gelir (Dixon, 1999: 157).

3. YÖNTEM

Bu çalışmada sosyal adalet ve kentsel tarım arasındaki ilişki, detaylı bir şekilde incelenmiştir. Araştırma kapsamında, teorik bir altyapı oluşturmak amacıyla sosyal adalet, kent ve tarım gibi temel kavramlar ele alınmış ve bu kavramlar arasındaki bağlantılar sorgulanmıştır. Çalışma süreci, aşağıdaki adımları izleyen bir yöntem doğrultusunda gerçekleştirilmiştir:

1. Kavramsal İnceleme: İlk olarak, sosyal adalet ve kent ilişkisi; ardından tarım ve kent bağlamı detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Kentsel tarımın sosyal adalet üzerindeki etkilerini ele almak amacıyla bu iki kavramın birleşim noktaları üzerinde durulmuştur.

2. Literatür Taraması: Araştırmada kullanılan teorik çerçeve, sosyal adalet ve kentsel tarım üzerine yapılmış önceki bilimsel çalışmalar, tezler ve ilgili kitapların incelenmesi yoluyla oluşturulmuştur. Çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan elde edilen veriler, sosyal adaletin kentsel alanlarda sağlanmasına yönelik kentsel tarım uygulamalarının avantajlarını ve dezavantajlarını anlamaya yönelik bir analiz sunmaktadır. Kaynaklar, özellikle sosyal adalet, çevre yönetimi, gıda güvenliği ve sürdürülebilir kalkınma gibi disiplinler arası yaklaşımlar içeren çalışmalar arasından seçilmiştir.

3. Veri Analizi Yöntemi: Literatürden elde edilen bilgiler, içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Kentsel tarım uygulamalarının sosyal adalete olan katkıları ve bu uygulamaların çeşitli sosyo-ekonomik gruplar üzerindeki etkileri sistematik bir şekilde incelenmiştir.

4. Bağlamsal Değerlendirme: Kentsel tarımın sosyal adalet üzerindeki etkileri, çevresel, toplumsal ve ekonomik boyutlar göz önünde bulundurularak kapsamlı bir şekilde analiz edilmiştir. Özellikle

kentsel yoksulluk, güvenli gıdaya erişim ve toplumsal eşitsizlikler gibi konular, kentsel tarımın bu sorunların çözümüne katkı sağlayıp sağlamadığı bağlamında ele alınmıştır.

5. Sonuç ve Yorumlama: Araştırmadan elde edilen bulgular, kentsel tarımın sosyal adaletin sağlanması üzerindeki potansiyelini ve sınırlılıklarını ortaya koymak üzere yorumlanmıştır. Ulaşılan sonuçlar, politika yapımcılar ve uygulayıcılar için öneriler geliştirilmesine olanak sağlamıştır.

3. KURAMSAL ÇERÇEVE

Akademik literatür incelendiğinde kentsel tarım faaliyetlerinin başta sosyal adalet ve eşitlikçi toplum yapısına uyumsuz bir model olduğu ile ilgili eleştirilere rastlamak mümkün değildir. Ancak kentsel tarım uygulamaların gelecekte daha geniş çapta uygulanması farklı çıkar guruplarını çeşitli şekillerde etkileyebilecektir. Örneğin, bazı eleştiriler, büyük şehirlerde kentsel tarıma sağlanacak artan kamu desteğinin kırsal kesimden kentlere göçü hızlandırabileceğini ileri sürmektedir. Ancak araştırmalar, büyük şehirlerde gelen göçmenlerin çoğunun kırsaldan değil, daha küçük kentlerden geldiğini ve genellikle tarımdan ziyade başka işlerde çalışmayı hedeflediğini göstermektedir. Ayrıca, kentsel üreticilerin büyük bir kısmı bu bölgelere yeni gelenler değil, uzun süredir kentte yaşayan bireylerden oluşmaktadır. (Mogeaout, 2000: 29)

Kentsel planlamada baskın görüş, tarımın yalnızca kırsal alanlarda yapılması gerektiği yönündedir. Bu düşünce, tarım faaliyetlerinin kentsel arazilerin diğer ekonomik faaliyetler için daha verimli kullanımına engel teşkil edebileceği varsayımına dayanır. Ancak, mevcut araştırmalar kentsel tarımın genel olarak kentsel gelişimi engellediğine dair kayda değer bir kanıt sunmamaktadır. Kentsel tarım genellikle kentsel gelişimin yoğun olduğu alanlardan daha az merkezi bölgelere taşınan, araziye geçici ve düşük yoğunluklu kullanan bir etkinlik olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, kentsel tarımın tek katlı konutlar, zemin seviyesindeki otoparklar, depolar ve havaalanları gibi düşük yoğunluklu diğer arazi kullanım

türleriyle benzer şekilde, kentsel genişleme sırasında uyarlanabilir olduğu görülmektedir (del Rosario, 1999: 12). Diğer yandan, kentsel tarıma yönelik kamu desteğinin kırsal tarıma yapılan yatırımları azaltabileceği yönünde kaygılar kentsel tarımın sektörel koordinasyon ve mevcut finansal kaynakların verimli kullanımına duyduğu ihtiyacı göz ardı etmektedir. Giderek kentleşen bir dünyada, yoksulluk ve açlık gibi kalkınma sorunlarının çözümü, kentsel ve kırsal bölgeler arasındaki tamamlayıcılığı gözetilen bütüncül tarım politikalarının geliştirilmesine bağlıdır. Kentsel tarım bu bağlamda, gelişmekte olan ülkelerin büyüyen kentsel nüfuslarının en temel ihtiyaçlarını yalnızca küresel ticarete bağımlı kılmaya yönelik yaklaşımlara meydan okumaktadır. Meksika, Rusya, Brezilya ve bazı Güneydoğu Asya ülkelerindeki son ekonomik ve sosyal sorunlar da kentsel tarımın bu zorlukları hafifletmede potansiyel bir çözüm sunduğunu göstermektedir (Mougeot, 1994: 101).

Kentsel tarımın, şehirlerin kırsal tarıma olan bağımlılığını azaltarak daha fazla gıda bağımsızlığı sağlaması teorik olarak mümkün olmakla birlikte, herhangi bir kentin veya çoğu hanenin tüm gıda ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde tamamen kendi kendine yeterli hale gelmesi pek olası değildir. Ancak, daha küçük ölçeklerde—örneğin belirli şehir bölgeleri, gelir grupları veya haneler bazında—belirli gıda maddelerinde yüksek düzeyde kendine üretim yapmak mümkündür. Kentsel tarım, şehirlerin belirli gıda ürünlerinde daha bağımsız olmasına olanak tanırken, özellikle yoksul haneler için gıda güvenliğini artırmaktadır (Maxwell, 1995: 1672).

Kentsel araziler, kırsal arazilere kıyasla her zaman daha yüksek bir değer taşımakta ve bu durum, kentsel alanlardaki rant baskısının birçok mekânsal kullanımı yerinden edebilecek güçte olmasına yol açmaktadır. Günümüzde kentsel tarım faaliyetlerinin neredeyse tamamı kayıt dışı bir yapıya sahiptir ve bahçecilikle ilgili organizasyonların kentsel tarım üzerinde kayda değer bir etkisi bulunmamaktadır. Bu sebeple, konuya yaklaşım genellikle politika temelli bir

çerçeve üzerinden şekillenmektedir (Yılmaz, 2015). Bu bağlamda, kentsel tarımın özellikle yasal düzenlemelerle desteklenmesi büyük bir gereklilik arz etmektedir. Kent yaşamı, farklı kültürel unsurların bir arada bulunduğu karmaşık bir yapıya sahiptir ve bu ortamda tarımı entegre etmek oldukça zorlu ve riskli bir süreçtir. Ancak, uygun yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesi ve tarımla uğraşmak isteyenler için elverişli koşulların sağlanması durumunda, kentsel tarımın kentleşmenin oluşturduğu baskılar karşısında sürdürülebilirliği mümkün hale gelebilir. Çünkü kentsel arazilerin taşıdığı yüksek ekonomik değer, toplum sağlığının öneminin üzerinde tutulamaz.

Kentsel tarım uygulamalarında genellikle hedef kitle, işsiz ve yoksul kesimlerden oluşmaktadır. Bu gruplar içinde eğitim seviyesi düşük bireyler, istihdam ve sosyal uyum açısından dezavantajlı bir konuma sahip olup, çoğunlukla kayıt dışı sektörlere yönelmektedir. Kent yaşamının sürdürülebilirliğini sağlamak ve sosyal adaleti tesis etmek amacıyla, başta belediyeler olmak üzere yerel yönetimler, kentsel tarım gibi yasal ve sürdürülebilir çözümler sunarak bu soruna müdahale etmektedir.

Kentsel tarımda istihdam edilen bireylerin büyük bir kısmının tarım kökenli olduğu dikkate alındığında, bu işsiz kesimin eğitimi ve tarımsal üretime uyumu yine yerel yönetimlerin sorumluluğunda olmalıdır. Kırsal geçmişleri nedeniyle tarım konusunda belirli bir aşinalığa sahip olan bu bireylerin, kentsel tarımın yoğun emek gerektiren ve daha teknik bir altyapı isteyen süreçlerine entegre olabilmesi için uygulamalı eğitimlere ihtiyaçları vardır. Bu eğitimler, hem bireylerin kentsel tarımdaki verimliliğini artıracak hem de uzun vadede sosyal ve ekonomik uyumu güçlendirecektir.

4. BULGULAR & TARTIŞMA

Kentler, farklı kültürlerin, karşıtlıkların ve sosyal dinamiklerin bir arada bulunduğu, medeniyetin merkezleri olarak tanımlanmaktadır. Tarih boyunca kentlerin ortaya çıkışı ve gelişimi, bu çeşitlilik ve zıtlıkların etkileşimiyle şekillenmiştir. Farklı ekonomik, sosyal ve kültürel yapıların bir arada

olduğu kentler, aynı zamanda kapitalizmin de merkez üssüdür. Kapitalist sistemin temel unsurlarından biri olan artı değer üretimi ve sermayenin yoğunlaşması, kentsel gelişimin önemli bir itici gücüdür. Ancak, çok katmanlı bir yapıya sahip olan kentlerde sosyal adaletin göz ardı edilmesi, uzun vadede toplumsal sorunların derinleşmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle, kentlerin yarattığı sermaye ve zenginlik, yalnızca belirli bir kesimin değil, tüm toplumun yararına kullanılmalıdır. Sermayenin en azından bir kısmının yeniden dağıtılması, daha eşitlikçi bir toplum yapısı kurmanın anahtarıdır. Sosyal adaletin gözetildiği bir kent yaşamı, yalnızca ekonomik faydaları artırmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal uyumu da güçlendirir. Bu bağlamda eşitsizlikleri azaltan politikalar ve uygulamalar, kentlerin sürdürülebilir bir şekilde gelişmesini sağlayacaktır.

Kentsel sosyal adaletin sağlanması, öncelikli olarak kent yoksulluğunun azaltılması ve bireylerin temel ihtiyaçlarına erişimin güvence altına alınmasıyla mümkündür. Bu çerçevede, gıda güvencesi ve güvenilir gıdaya erişim, sosyal adaletin ayrılmaz bir parçasıdır. Gıda güvencesinin sağlanması, sadece bireylerin fiziksel sağlığını korumakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal eşitliği güçlendiren bir araç olarak da işlev görür. Yeterli ve sağlıklı gıdaya erişimin yaygınlaştırılması, yoksulluk döngüsünün kırılmasına katkıda bulunur ve bireylerin ekonomik ve sosyal hayata aktif katılımını destekler. Gıda güvencesi, aynı zamanda sosyal devlet anlayışının bir gerekliliğidir. Devletin, toplumsal refahı artırmak ve temel ihtiyaçlara erişimi sağlamak konusundaki sorumluluğu, kentlerde sosyal adaletin inşasında belirleyici bir role sahiptir. Gıda güvenliğinin sağlanması, yerel yönetimler ve toplum iş birliği ile daha etkin hale getirilebilir. Bu süreçte, kentsel tarım gibi yenilikçi uygulamalar hem ekonomik kalkınmayı destekleyerek hem de sürdürülebilir bir çevreye katkı sağlayarak sosyal adaleti pekiştiren önemli bir strateji olarak değerlendirilmektedir. Kentlerde sosyal adaletin güçlendirilmesi, bireylerin insanca yaşam şartlarına

kavuşmasını ve toplumsal barışın tesis edilmesini mümkün kılacaktır.

Esasen tarım devrimim doğuşu tarımsal üretimden artık yaratma olgusuna dayanmaktadır. Gordon Childe'a göre, tarımsal üretim faaliyetlerinde, üreticilerin üretkenliklerini teknolojik kapasiteyle uyumlu en yüksek potansiyele ulaştırma yönünde içsel bir eğilime sahip oldukları görülmektedir. Bu eğilim, yalnızca geçim ihtiyacını aşan bir üretim düzeyine ulaşmayı değil, aynı zamanda tarımsal fazlanın, gıda üretme sorumluluğundan muaf hale gelen seçkin sınıflar tarafından yeni mülkiyet ve tüketim biçimlerine dönüştürülmesini de beraberinde getirmektedir (Childe, 2018). Bu süreç, tarımsal üretimin sadece ekonomik bir faaliyet değil, toplumsal ve politik yapılar üzerinde etkili bir dinamik olduğunu göstermektedir. Artan üretkenlik, ekonomik fazlanın yeniden dağıtımı ve kullanımında yeni hiyerarşik ilişkilerin doğmasına yol açmakta, bu durum ise toplumsal yapıların dönüşümüne zemin hazırlamaktadır. Tarım teknolojilerinin gelişimiyle birlikte, üretim süreçlerinin yalnızca geçimlik tarım çerçevesinden çıkarak toplumsal farklılaşma ve yeni sınıfsal düzenler yaratma potansiyeline sahip olduğu söylenebilir.

Sanayi devriminden itibaren kırsaldan kentlere gerçekleşen büyük göç, dünya nüfusunun yaklaşık %50'sinin kentlerde yaşamasına yol açmıştır. Bu oranın 2050 yılına kadar %70'in üzerine çıkması beklenmektedir. Kentlere yönelik bu yoğun nüfus hareketi, genellikle şehir çeperlerinde toplanarak kentli yoksulları oluşturmakta ve bu durum büyük metropollerin karşı karşıya kaldığı en ciddi sorunlardan biri haline gelmektedir. Özellikle yoksul kesim, yaşamlarını sürdürebilmek için gerekli gıdaya erişimde zorluklar yaşamaktadır.

Gıda güvencesi, büyük şehirlerdeki bu yoksul nüfus için kritik bir sorundur. Gıda güvenliğini sağlamak ve bu sorunu çözmek adına Birleşmiş Milletler başta olmak üzere birçok uluslararası kuruluş, kentsel tarımı önemli bir çözüm aracı olarak önermektedir. Kentsel tarım, şehirlere yerel gıda üretimi sağlama, gıda tedarik zincirlerini kısaltma ve yoksullukla mücadele etme imkânı

sunmaktadır. Kentli yoksullar için gıda temini konusunda önemli bir alternatif olarak, sürdürülebilir gıda üretimi ve dağıtım sistemlerinin geliştirilmesi, kent yaşamının kalitesini artırarak sosyal adalete katkı sağlamaktadır.

Kentsel alanlarda tarım faaliyetleri, aslında oldukça eskiye dayanan bir geçmişe sahiptir. Ancak sanayi devriminden sonra, tarımın kırsal alanlarla özdeşleşmesi ve kentlerden uzaklaştırılması, büyük ölçüde kentlerin yüksek rant etkisinden kaynaklanmıştır. Bu süreç, tarımın kentlerde yapılması fikrinin gerilemesine neden olmuştur. Oysa bugün dünya çapında büyük kentler, verimli ve tarıma elverişli topraklarla çevrilidir. Bu gerçeklik, kentsel tarımın yeniden entegre edilmesiyle, hem kentlerin sürdürülebilir kalkınmasına katkı sağlamak hem de yeni bir sektör oluşturarak kentlerde istihdam yaratmak için büyük bir fırsat sunmaktadır. Kentsel tarımın yaygınlaştırılması, yerel gıda üretimini artırmakla birlikte, aynı zamanda iş gücü piyasasında yeni fırsatlar doğurarak işsizlik oranlarını düşürebilir. Bu, toplumsal refahı artırmanın yanı sıra, daha adil bir gelir dağılımı ve sosyal adaletin sağlanmasına da yardımcı olabilir. Kentsel tarım, kent ekonomisini güçlendirirken, gıda güvenliği ve çevresel sürdürülebilirlik gibi önemli hedeflere de ulaşılmasını mümkün kılacaktır.

Kentsel alanlarda sosyal adaletin sağlanmasında, arazi kullanımı önemli bir rol oynamaktadır. Arazi değerlerinin yüksekliği ve sınırlı alandaki yoğun talep nedeniyle, eşitlikçi bir yapı kurmak oldukça zordur. Kentlerdeki yüksek arazi değerleri, özellikle yoksul kesimlerin erişiminde ciddi engeller oluşturmaktadır. Ancak kentsel tarım uygulamaları, bu sorunun çözülmesinde önemli bir rol oynayabilir. Kentsel tarım, genellikle kamuya ait alanlar, boş alanlar veya kısıtlı bahçeler gibi mevcut yerlerde yapılır, bu da arazi kullanımının daha dengeli ve erişilebilir olmasını sağlamaktadır. Kentsel tarım, düşük gelirli topluluklar için gıda üretimi sağlarken, aynı zamanda bu alanların verimli ve sosyal açıdan faydalı şekilde kullanılmasına imkân tanımaktadır. Bu tür uygulamalar, kentte yaşayan bireylerin daha

sağlıklı ve sürdürülebilir gıdalara erişmesini sağlarken, arazi kullanımını toplumsal eşitlik açısından daha dengeli bir hale getirebilir. Böylece kentsel tarım, sadece gıda güvenliği değil, aynı zamanda sosyal adaletin de pekişmesine katkıda bulunacaktır.

5. SONUÇ

Yakın gelecekte kentlerdeki aşırı nüfus artışı, tüm toplumlar için gıda güvencesi kaygılarını artırmaktadır. Gıda güvencesizliği özellikle toplumun alt kesimlerini ve yoksul grupları etkilemekte, bu durum ekonomik eşitsizlikleri derinleştirmektedir. Aslında bu iki sorun birbiriyle bağlantılıdır ve birbirini besler niteliktedir. Artan nüfusun kentsel ekonomiler tarafından yeterince beslenememesi, kent yoksulluğunun büyümesine yol açarken, bu yoksulluk da gıda güvencesizliğini tetiklemektedir. Bu kısır döngü, gıda yetersizliği sorununu daha da ağırlaştırmakta ve kentsel alanlarda gıda üretiminin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Kentsel tarım, bu sorunla başa çıkabilmek için önemli bir çözüm olarak öne çıkmaktadır. Kentlerde gıda üretiminin artırılması, yoksul kesimlerin daha güvenli ve erişilebilir gıdaya ulaşabilmesini sağlayacak, aynı zamanda ekonomik eşitsizliklerin azaltılmasına katkıda bulunacaktır. Bu tür yerel üretim yöntemleri, gıda güvenliğini güçlendirirken, kentlerin sürdürülebilirliğini de artıracaktır. Bu bağlamda, kentsel tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması, yalnızca gıda tedarikini değil, aynı zamanda toplumsal refahı artırmaya da yardımcı olacaktır. Kentlerde sosyal adaletin sağlanmasında, kent yoksulluğu en önemli belirleyicilerden biridir. Kent yoksulluğu, şehirlerde yaşayan bireylerin temel yaşam ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmalarına işaret eder ve bu ihtiyaçların başında gıda ve beslenme gelmektedir. Kentsel tarım, özellikle yoksul kentliler için ucuz ve güvenilir gıda sağlama konusunda önemli bir çözümdür. Aynı zamanda, bu üretim süreci için gerekli olan iş gücü, çoğunlukla kent yoksullarından temin edilmektedir. Bu durum, işsizliği azaltarak, düşük gelirli bireylerin istihdam edilmesine olanak

tanımaktadır. Kentsel tarımda çalışanlar, sadece gıda üretimi için değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik anlamda da fayda sağlamaktadır. Bu iş gücü, yoksul bireylere gelir imkânı sunarak, onların yaşam standartlarını yükselten bir faktördür. Ayrıca, tarımın kentlere entegre edilmesi, kentsel ekonomiye katkı sağlayarak, daha geniş bir sosyal refah unsurudur. Gıda güvenliği ve istihdam sağlama açısından kentsel tarım, kent yoksulları için bir geçim kaynağı oluştururken, aynı zamanda sosyal adaletin güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Kentsel tarım, sosyal adalet üzerindeki etkilerinden biri olarak, kadınlar için etkin bir üretim aracı haline gelmiştir. Bu durum, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle hane reisi olan kadınların, asgari gıda ve geçim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kentsel tarıma yönelmeleri yaygın bir olgudur. Kadınların bu alandaki aktif rolü, sadece ekonomik anlamda değil, aynı zamanda sosyal statü ve güçlenme açısından da belirleyicidir. Kentsel tarım, kadınlara ekonomik özgürlük sağlayarak finansal kaynaklara erişimlerini kolaylaştırmaktadır. Gıda üretimi, ev ve çocuk bakımıyla yakından ilişkili olduğu için, kadınların geleneksel sorumluluklarıyla uyumlu bir faaliyet olarak öne çıkar. Bu durum, kadınların gelir elde etmelerini ve aile içindeki ekonomik rollerini güçlendirmelerini sağlar. Ayrıca, kentsel tarım, kadınların bilgi ve becerilerini geliştirmelerine, sosyal ağlarını genişletmelerine ve yerel düzeyde ekonomik ve sosyal karar alma süreçlerine daha

aktif katılmalarına olanak tanımaktadır. Kadınların üretim sürecindeki bu etkin rolü, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına ve daha adil bir toplum yapısının inşasına katkıda bulunmakta, kadınlar için bir üretim aracı olmanın ötesine geçerek, sosyal adaletin tesisinde önemli bir mekanizma haline gelmektedir.

Son olarak kentsel tarım, kapitalist sistemin dayattığı kar odaklı para kazanma anlayışına alternatif olarak toplumsal faydayı önceleyen, ahlaki değerleri temel alan ve üretici ile tüketici arasında doğrudan bir ilişki kurmayı hedefleyen bir alışveriş yaklaşımı geliştirmektedir. Bu model, üretim ve tüketim süreçlerini doğrudan bağlayarak aktörler arasındaki sosyal ilişkilerin güçlenmesine olanak tanımaktadır. Üretici ve tüketiciler arasındaki bu doğrudan ilişki, karşılıklı güvenin artmasına ve toplumsal bağların güçlenmesine katkıda bulunmaktadır. Böylece kentsel tarım, yalnızca ekonomik bir faaliyet olmanın yanı sıra daha derin bir değer üretimi sürecine dönüşmektedir. Üretim, toplumsal dayanışmayı teşvik eden ve toplumsal adaletin kültürel ve ahlaki boyutlarını da geliştiren bir araç haline gelmektedir. Bu anlayış, kentsel tarımı bireylerin sadece maddi kazanç için değil, aynı zamanda toplumun genel refahı ve sosyal dengeyi sağlamak amacıyla bir araya geldiği bir platforma dönüştürmektedir. Böylece kentsel tarım, üretim ve tüketim arasındaki ilişkiyi yeniden tanımlayarak toplumsal adaletin, ahlaki ve kültürel değerlerle daha da derinleşmesine katkıda bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- Akkaya, D., Tunçel, H., & Günay, S. (2024). Gıda Coğrafyası ve Kentsel Tarım İlişkisi. *TÜCAUM 2024 Uluslararası Coğrafya Sempozyumu*. Bilecik. <https://tucaum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/280/2024/12/TM-06-Deniz-Ates-Akkaya-Harun-Tuncel-Semra-Gunay-100-113.pdf>
- Büyükcivelek, A. B. (2013). Kentsel Tarım Nedir? Neden Kentsel Tarım? *Kalkınma Ajandası*, 40-44. https://www.academia.edu/45261807/Nedir_Kentsel_Tar%C4%B1m_Neden_Kentsel_Tar%C4%B1m
- Childe, G. (2018). *Tarihte Neler Oldu?* Kırmızı Yayınları.
- del Rosario, P. J. (1999). La agricultura en la ciudad. *La Era Urbana*, 5(3).
- Dalaman Z. B. (2024). Toplumsal Cinsiyet, İklim Krizi ve Şehirler: Savunmasızlıklar ve Uluslararası Kuruluşların Politikaları. İçinde Z.B. Dalaman, F. Tozan (Eds.) *Afetler ve Göç Bağlamında Kentler ve Toplum*. (134-158). Transnational Press London.
- Dalaman, Z. B., & Lehimler, H. M. (2021). *Türkiye Sınırı ve Sınırötesi Kentlerde Göç Hareketliliği ve Kentsel Yaşanabilirlik-Afrin ve Çevresi Gözlem Araştırması*. Transnational Press London.
- Dalaman, Z. B. & Lehimler, H. M. (2016). Dalaman, Z., & Lehimler, H. (2016). *Köylerin Mahalle Statüsüne Dönüştürülmesinin Sosyal Etkileri. Saha Araştırma Raporu*. İstanbul Aydın Üniversitesi Yayınları.
- Deviren, S. (2012). *Kentsel Tarım Potansiyeli: İstanbul ve Saraybosna*. Kentli Dergisi, 44-52.
- Dixon, J. (1999). A cultural economy model for studying food systems. *Agriculture and Human values*, 16, 151-160. <https://doi.org/10.1023/A:1007531129846>
- Ellis, F., & Sumberg, J. (1998). Food production, urban areas and policy responses. *World Development*, 26(2), 213-225. [https://doi.org/10.1016/S0305-750X\(97\)10042-0](https://doi.org/10.1016/S0305-750X(97)10042-0)
- Engels, F. (2013). *İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu*. Ayrıntı Yayınları.
- Harvey, D. (2003). *Sosyal Adalet ve Şehir*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Hovorka, A. J. (2006). Urban agriculture: addressing practical and strategic gender needs. *Development in Practice*, 16(1), 51-61. <https://doi.org/10.1080/09614520500450826>
- Işıklar, Ö., & Yalçıntaş, E. (2024). *Sürdürülebilir Gıda Üretim Stratejisi Olarak Kentsel Tarım*. Cinius Yayınları.
- Kanbak, A. (2018). *Kent Politikaları İçinde Tarımı Düşünmek*. Turkish Studies: <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies>. adresinden alındı
- Keskin, N. (2019). *Küba'da Kentsel Tarım Uygulamaları; Havana Örneği*. Hukuk ve İktisat araştırmaları Dergisi, 149-162.
- Keyder, Ç., & Yenal, Z. (2013). *Bildiğimiz Tarımın Sonu*. İletişim Yayınları.
- Koca Gülbay, F. (2018). Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi. *Medium*. <https://medium.com/t%C3%BCrkiye/maslowun-i%C3%A7tiya%C3%A7lar-hiyerar%C5%9Fisi-d3b99924c49b>
- Koçancı, M., & Beşirli, H. (2016). *Sosyal Adalet, Yoksulluk ve Kentleşme Kavramlarıyla Yoksul Sosyal Konut Uygulamalarını Tartışmak*. Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi Yayınları, s. 435-440.

- Lindner, C. (2021). Rooted in Community": The Importance of Community Gardens. *Liberated Arts: A Journal for Undergraduate Research*, 1-9.
https://www.researchgate.net/publication/351365865_Rooted_in_Community_The_Importance_of_Community_Gardens
- Longhurst, N., Avelino, F., Wittmayer, J., & Weaver, P. (2017). *New Economic Logics And Urban Sustainability Transitions*. TRANSIT Working Paper.
- Lourenço-Lindell, I. (1996). How do the urban poor stay alive? Food provision in a squatter settlement of Bissau, Guinea-Bissau. *African Urban Quarterly*, 11(2-3), 163-168.
<https://www.africabib.org/rec.php?RID=184596726>
- Lukacs, G. (1971). *Lenin: A Study on the Unity of His Thought*. London: The MIT Press.
- Marks, K. (2018). *Grundrisse; Ekonomi Politğin Eleştirisi İçin Ön Çalışma*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Maxwell, D. G. (1995). Alternative food security strategy: A household analysis of urban agriculture in Kampala. *World Development*, 23(10), 1669-1681. [https://doi.org/10.1016/0305-750X\(95\)00073-L](https://doi.org/10.1016/0305-750X(95)00073-L)
- Mebratu, D. (1998). Sustainability And Sustainable Development: Historical And Conceptual Review. *Elsevier Science Inc*, 498.
- Mogeout, L. (2000). Urban Agriculture: Definition, Presence, Potentials and Risks, and Policy Challenges. *International Development Research Centre (IDRC)*. <https://idl-bnc-idrc.dspacedirect.org/server/api/core/bitstreams/a0cf4b0d-b96c-4124-a1de-f006d4a97f00/content>
- Mougeot, L. (1994). Introduction African City Farming from a World Perspective. *International Development Research Centre*. <https://www.researchgate.net/publication/277165866>
- Partigöç, N. S. (2018). Kentleşme sürecinde kırsal alanların mekânsal değişimi ve dönüşümü: Denizli kenti örneği. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 11(1), 89-98. <https://doi.org/10.17671/gazibtd.347729>
- Platon. (2008). *Devlet*. Anonim Yayıncılık.
- Şengöz, M. (2022). Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi modeli'nin bütünleşik bir süreç olarak yeniden yorumlanması. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 164-173.
<https://doi.org/10.51725/etad.977931>
- Tekeli, İ. (2016). *Dünya'da ve Türkiye'de kent-kır karşıtlığı yok olurken yerleşmeler için temsil sorunları ve strateji önerileri*. İdealkent Yayınları.
- Tinker, I. (1994). *Cities Feeding People*. *International Development Research Centre*.
- Tozar, T., & Ayaşlıgil, T. (2007). Doğal kaynakların sürdürülebilirliği için geliştirilen ekolojik planlama yöntemleri. *Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University*, 58(1), 17-36.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/174732>
- TÜİK. (2022). *Büyükşehir Nüfusunun Demografik Yapısı*. Türkiye İstatik Kurumu: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> adresinden alındı
- Wratten, E. (1995). Conceptualizing urban poverty. *Environment and urbanization*, 7(1), 11-38.
<https://doi.org/10.1177/0956247895007001>

Yenigül, S. B. (2016). Büyükşehirlerde tarımsal alanların korunmasında kentsel tarım ve yerel yönetimlerin rolü. *Megaron*, 11(2), 291-299. https://jag.journalagent.com/megaron/pdfs/MEGARON-35743-FRONT_MATTER.pdf#page=119

Yılmaz, Ç. (2015). *Kentsel Tarımın Avrupa Birliği ve Türkiye'deki Geleceği*. AB Uzmanlık Tezi, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ankara.

To Cite Yalçıntaş, E. (2025). Kentlerde Sosyal Adalet ve Kentsel Tarım İlişkisi. *Journal of Sustainable Equity and Social Research (JSESR)*, 2(1), 82-100. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14603432>

TABLULAR & ŞEKİLLER

Şekil 1: Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Piramidi (Koca Gülbay, 2018)

